

Stuurgroep RES Fruitdelta Rivierenland, t.a.v. Annemieke Spit

Datum: 3 maart 2021
Kenmerk: 210031.AdM
Onderwerp: inbreng m.b.t. RES-bod Fruitdelta Rivierenland
Behandeld door: Alex de Meijer, a.de.meijer@natuurenmilieugelderland.nl, 06 48820433

Geachte bestuurders,

Voor het afronden van de Regionale Energie Strategie 1.0 voor Fruitdelta Rivierenland brengen Natuur en Milieu Gelderland, Natuurmonumenten en het IVN graag onderstaande punten onder de aandacht van de stuurgroep. Wij zijn afgelopen jaren slechts af en toe bij het proces in Rivierenland betrokken, dus het betreft grotendeels algemene punten die we ook in andere RES-regio's en op provinciaal niveau hebben ingebracht. Op basis van onze gebiedskennis, en de deelname van Natuur en Milieu Gelderland aan het regionaal atelier op 18 februari, zullen we hier en daar ook specifiekere reageren.

Energiebesparing versnellen

Om de doelen te halen die zijn gesteld in het Klimaatakkoord en het Gelderse Energie Akkoord is het noodzakelijk om energiebesparing te realiseren. Wat we niet verbruiken hoeven we ook niet op te wekken. Het vinden van geschikte locaties voor duurzame energie-opwekking is al moeilijk genoeg. Ook is dit van belang voor het creëren van genoeg draagvlak onder de bevolking. We roepen de individuele gemeenten en de regio op om (aanvullend) beleid te formuleren voor het versnellen van energiebesparing.

Zon-op-dak

De noodzaak om daken¹ volop te benutten voor zonne-energie wordt breed gesteund. Ruimte is zeer schaars, en we willen het landelijk gebied niet opofferen voor zonneparken. In de praktijk zijn er nog veel belemmeringen. Wij vragen u de pogingen actief te ondersteunen om op Rijksniveau:

- regelgeving te ontwikkelen, zodat het toepassen van zonne-energie standaard wordt voor alle nieuw- en verbouw, en eigenaren en gebruikers van gebouwen moeten meewerken aan de plaatsing van zonnepanelen;

¹ Waar in deze alinea over daken wordt gesproken, kan soms ook aan parkeerterreinen, geluidschermen, onbenutte ruimten etc. worden gedacht. Dat sluit aan bij de alinea verderop in deze tekst over de zonneladder.

- oplossingen te zoeken voor o.a. verzekering, financiering en versterking van de dakconstructie en voor het faciliteren van VvE's;
- (de toepassing en betaalbaarheid van) innovaties te versnellen voor bijv. bouwmaterialen met zonnecellen (denk aan gevelplaten, dakpannen) en zonnecollectoren.

De regio zélf zou een uitvoeringsstrategie kunnen ontwikkelen voor zon-op-dak en op andere voorkeursbestemmingen. De rol die energiecoöperaties (met behulp van voorfinanciering en crowdfunding) kunnen spelen als dakeigenaren niet zelf willen of kunnen investeren dient daarbij aandacht te krijgen. Innovatie en samenwerking tussen bedrijven dient gestimuleerd te worden, om stroom die wordt opgewekt op grote daken ter plekke te benutten. Denk aan koeling, ventilatie, warmtepompen, elektrificatie van voertuigen etc.

Scenario's voor wind en zon

Het goede nieuws is dat in Rivierenland, anders dan in andere Gelderse RES-regio's, de verhouding wind - zon bijna optimaal is in het zich ontwikkelende bod. Maar er is nog wel veel onzekerheid over de realiseerbaarheid, zéker waar het de beoogde verdubbeling van het bod naar 1,265 TWh in 2030 betreft. Zo bestaat er veel weerstand, soms ook opgenomen in gemeentelijk beleid, tegen windturbines en tegen zonnevelden (op landbouwgrond). Voor windenergie ligt er de uitdaging om de blokkade van de eventuele radarpost bij Herwijnen weg te nemen.

We vinden het heel goed dat in Rivierenland bij het opstellen van de RES gebruik is gemaakt van landschappelijke scenario's, met medeneming van de elektriciteits-infrastructuur. In het Regionaal Atelier werden ons drie landschappelijke scenario's voorgelegd. De voorkeur van de aanwezigen ging duidelijk uit naar een scenario met clustering langs infrastructuur, meer in het bijzonder de A15 en Betuweroute als 'energie-as'. Daarnaast waren er pleidooien om ook bij Culemborg en langs de A2 ruimte te bieden voor windturbines en voor wind- en zonprojecten op of langs bedrijventerreinen en glastuinbouw, en ook te denken aan (lijnen langs) provinciale wegen en het Amsterdam-Rijn Kanaal. Zo kunnen álle gemeenten werken aan hun energie- en klimaatdoelstellingen. Met graag ook ruimte voor projecten die op voorbeeldige wijze "van onderop" ontstaan, ook als ze op andere plekken liggen.

Rivierenland als hotspot

Gemeenten en de regio hebben hun eigen opgave, maar klimaatverandering en de energietransitie zijn uiteindelijk gebiedsoverstijgende problemen. Wij voorzien dat het (westelijk) Rivierenland gezien vanuit de provincie Gelderland als geheel een belangrijke hotspot gaat worden voor windenergie. Het waait hier gemiddeld harder en er is ruimte (we komen daar op terug onder 'Toekomstverhaal'). Dat betekent dat wij náást onze voorkeur voor clustering van windenergie langs de A15 en Betuweroute, ook een deel van de andere genoemde locaties noodzakelijk achten. De ontwikkeling van deze locaties moet wel met bovengemiddelde zorgvuldigheid omtrent participatie, natuurwaarden en lokaal eigenaarschap worden gerealiseerd. We vinden het daarbij essentieel om de directe nabijheid van woonwijken te ontzien vanwege de

leefbaarheid en andere gebieden te ontzien vanwege landschappelijke en natuurwaarden. Denk aan het Lingelandschap en aan de uiterwaarden van de rivieren, en ook aan sommige mooie, open komgebieden.

De keuze voor een aantal windenergie-clusters past bij een zekere spreiding over de aansluitstations op het elektriciteitsnetwerk. Voor een optimale en betaalbare netinpassing hoort daar dan ook zonne-energie een plek te krijgen. We vinden echter dat in de energietransitie de betaalbaarheid niet té sterk leidend mag zijn. Zonnepanelen gaan met gemak 25 jaar mee, de wijze waarop ze onze omgeving gaan veranderen mag daarom wel wat meer kosten als dat tot een betere toepassing van de zonneladder en tot meer maatschappelijke acceptatie leidt.

Toekomstverhaal

Wij vinden het van groot belang dat er meer aandacht komt voor het bovenregionale niveau. Dat dit nodig is, bleek recent nog uit het onderzoek 'Windenergie op en rondom de Veluwe'. De komende jaren gaat vervolgonderzoek plaatsvinden, maar het is nu al duidelijk dat op en rondom de Veluwe veel minder windturbines geplaatst kunnen worden dan in een aantal RES-regio's aanvankelijk was beoogd. Onvermijdelijk komen andere locaties op wat grotere afstand in beeld. Zoals het Rivierenland tussen Maas, Waal en Nederrijn/Lek.

Naar onze mening is het verstandig om daar niet op te wachten, maar er op te anticiperen. We pleiten ervoor om nu, of anders toch wel richting RES 2.0, een keuze te maken op landschapsniveau. Door een integrale afweging en de daarbij behorende keuzes vast te leggen ontstaat geen "confetti" in ons landschap. Ook kunnen energieclusters dan effectiever en meer als één geheel worden ontwikkeld. We vinden de A15-zone een relatief goede locatie, maar vragen om keuzes te maken zodat de uitvoering als geheel wordt bekeken (ook naar het westen en oosten) en gelijktijdig oploopt². We voorzien stevige windclusters, waar mogelijk met dubbele rijen, en daartussen openingen voor de dorpen en voor landschappelijke 'doorkijkjes'.

Goed gesprek

Het mag duidelijk zijn dat er een flinke uitdaging ligt om het gesprek met de bevolking en gemeenteraden hierover aan te gaan, en tot draagvlak of tenminste acceptatie te komen. Het begint met goede informatie en een goed gesprek over de noodzaak van de energietransitie en de middelen die we daarvoor kunnen inzetten: nú, met vooral met wind en zon, en in de toekomst, met waarschijnlijk ook steeds meer andere bronnen van energie. In dat gesprek zouden niet korte termijn-belangen maar de toekomst van onze kinderen centraal moeten staan. Met vervolgens wel veel aandacht voor het behartigen van lokale belangen. Zo goed mogelijk beschermen van de leefomgeving, lokaal eigenaarschap en het meekoppelen van andere gebiedsopgaven zijn daarbij belangrijke uitdagingen.

² Bij een grensoverschrijdend plan voor windturbines in Neder-Betuwe en Overbetuwe zijn er nu twee concurrerende partijen in het zelfde gebied, met 'ruzie' via de media en raadsleden die vragen om minder windturbines. De overheid zou o.i. alsnog één ontwerpproces samen met de omgeving voor een stévig energiecluster moeten afdwingen.

Zonneladder actief toepassen

Wij verzoeken u de pogingen op Rijksniveau actief te ondersteunen om de betaalbaarheid van 'moeilijke' locaties te verbeteren, bijv. door de SDE-subsidie uit te breiden met een potje voor extra's die uit het regionale proces voortkomen³. Voor zonne-energie kan dit een stimulans zijn om maatschappelijk wenselijke locaties eerder te ontwikkelen.

Maar ook zonder dat wijst de huidige praktijk uit dat gemeentelijke beleidskaders en omgevingsbeleid kunnen worden aangescherpt met de voorkeursvolgorde van de zonneladder. Zoals we bij zon-op-dak een regionale uitvoeringsstrategie voorstellen, zou ook het actief toepassen van de zonneladder op regionaal niveau geharmoniseerd kunnen worden. We schreven verschillende handreikingen over dit onderwerp en helpen graag mee.

In deze handreikingen staat o.a. beschreven hoe de gemeente kan sturen op locatiekeuzes, zodat niet de markt leidend is, en hoe gezocht kan worden naar meervoudig ruimtegebruik. Denk aan zonnepanelen in combinatie met agrarisch gebruik, bijv. bessenteelt, en zonnepalen in combinatie met natuur en waterberging (klimaatadaptatie) op plekken waar de agrarische functie onder druk staat door extra beperkingen.

Meekoppelkansen

Om te komen tot de best mogelijke inpassing van energie-opwekking, zijn gedegen gebiedsprocessen nodig. Het landelijk gebied kent meerdere opgaven, denk aan extra woningbouw, natuur, kringlooplandbouw, klimaatadaptatie en daarmee samenhangend: verdroging en stikstof. In een gebiedsproces kunnen deze belangen tegelijk afgewogen worden en kunnen meekoppelkansen uitgewerkt worden. In de praktijk zien we deze brede afwegingen en gebiedsprocessen nog nauwelijks. We vragen u met klem om voor deze aanpak te kiezen in de richting van RES 2.0. Bij deze gebiedsprocessen en het onderzoek naar meekoppelkansen worden wij graag betrokken. We hebben veel kennis en kunde in huis om deze kansen te benutten.

Lokaal Eigendom

Dat vooral investeerders van ver weg profiteren van de ontwikkeling van zon en wind, zoals werd beschreven in de recente serie in de Gelderlander over de revenuen van de energietransitie, gaat ons aan het hart. In deze serie wordt pijnlijk duidelijk dat inkomsten van de nieuwe energie uit de regio verdwijnen. Wij vragen daarom nogmaals om minimaal 50% breed gedragen lokaal eigendom te borgen. Dit kan door te werken met beleidskaders die daar eenduidig op sturen. We zien dit als een cruciaal aspect van de energietransitie en bieden hierbij ook onze hulp aan om instrumenten te maken om lokaal eigendom af te dwingen en te borgen. Hoe je dit kunt borgen hebben we beschreven in onze handreiking 'Wind- en zonneparken realiseren met inwoners'⁴.

³ De werkgroep SDE en Maatschappelijke kosten heeft onderzocht hoe de SDE-systematiek en RES-aanpak beter op elkaar kunnen aansluiten. Zie https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/kansen+en+knelpunten/downloads_getfilem.aspx?id=1277440

⁴ <https://www.natuurenmilieugelderland.nl/wp-content/uploads/2020/09/Handreiking-wind-en-zonneparken.pdf>

Daarnaast worden er handvaten gegeven in de webinars en een nog te publiceren document van Energie Samen, het Klimaatverbond en het GEA.

Landschap en natuur

Hoewel er in het RES-proces veel rekening is gehouden met de landschapsstructuren, zullen zonnevelden en windturbines altijd een flinke impact hebben op het landschap. Steeds meer windturbines kunnen ook grote (cumulatieve) gevolgen hebben voor (populaties) vogels en vleermuizen. Omdat er naast de klimaatcrisis ook een biodiversiteitscrisis is, vragen wij aandacht voor de kansen om bij energietransitie naast noodzakelijke compensatie ook een plús voor natuur en landschap te creëren. Wij dragen graag bij aan onderzoeken, aan participatieprocessen voor locatiekeuzes en aan natuurinclusief ontwerpen. In dat kader verwijzen we graag naar het landelijk gesloten akkoord 'Natuurinclusieve Energietransitie Wind en Hoogspanning op Land' dat een dezer dagen wordt gepresenteerd.

We willen nog eens benadrukken dat natuurgebieden (minimaal Natura 2000 en GNN) bestemd zijn voor natuur en dat zonneparken en windturbines daar wat ons betreft geen optie zijn.

Slot

We zien in deze RES veel mooie aanknopingspunten en we zijn erg blij met het proces tot nu toe. De praktijk blijkt echter weerbarstig. Wij dragen daarom graag bij aan een succesvolle, participatieve en natuurinclusieve energietransitie. Om dat voor elkaar te krijgen roepen we u op om bovenstaande punten mee te nemen in uw beleidskeuzes in de aankomende tijd.

Met vriendelijke groet,
Mede namens Natuurmonumenten en het IVN,

Petra Souwerbren
Directeur Natuur en Milieu Gelderland